

KELİME TÜRETME VE BİR KELİME TÜRETME ÖNERİSİ: ÇAYSA- ÜZERİNE

WORD DERIVATION AND A WORD DERIVATION PROPOSAL: ON ÇAYSA-

Şahap BULAK

Siirt Üniversitesi, Türk Dili Öğretmeni

Abstract

In this study a new word was derived from “çay” to make a new verb from nouns with +sA. At the same time, it was checked out to derive wrong word without caring of Turkish historical structure, rules, consonant and vowel on adjustment, attachments to the structure and functions. It was tried to show the necessary methods for practically deriving new word in proposal of çaysa- word. It was tried to draw attention to the suffix + sA-, which is very convenient for deriving new words or for finding an equivalent for foreign words. Thus, while deriving a word, a new word was coined by showing the necessity of considering the historical development of our language and structure.

Key Words: Turkey Turkish, word, word derivation, çay, suffix +sA-

Öz

Bu çalışmada, “çay” kelimesinden +sA- isimden fiil yapım ekiyle yeni bir kelime türetilmiştir. Aynı zamanda Türkçenin tarihî yapısına, kurallarına, ünlü ve ünsüz uyumlarına, eklerin yapısı ve işlevlerine dikkat edilmeden yapılan yanlış kelime türetmeye dikkat çekilmiştir. Bu nedenle kelime türetirken izlenmesi gereken yöntemler “çaysa-” kelimesinin türetme önerisinde uygulamalı olarak gösterilmiştir. Aynı zamanda yeni kelime türetmeye ya da yabancı kelimelere karşılık bulmaya çok elverişli olan +sA- isimden fiil yapma ekine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Böylece kelime türetirken dilimizin tarihî gelişimi, yapısı ve kurallarına uyulması gerektiği gösterilerek dilimize yeni bir kelime kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, kelime, kelime türetme, çay, +sA- eki

1.Giriş

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri özellikle dil devriminden sonra örneksene, yapım ekleriyle kök ve gövdelerden kelime türetme, halk ağızlarından kelime aktarma, kelime türlerini değiştirerek kelime türetme, Çağdaş Türk Lehçelerinden yararlanma, Türkçenin tarihî metinlerinden kelime aktarma, genel dilden kelime aktarma ve kelime birleştirme yoluyla yeni kelime türetme gibi çeşitli yollarla kelime türetilerek dilimizin kelime dağarcığını zenginleştirme yoluna gidilmiştir. Böylece bir yandan dilimize yeni kelimeler kazandırılırken diğer yandan kelime türetme konusunda önemli tecrübeler edinilmiştir. Bu tecrübeler ışığında doğru türetilen ve tutunan kelimelerden yola çıkarak yeni kelime türetme yoluna gidildiğinde önemli bir başarı sağlanabileceği gibi tutunmayan ya da tutunan fakat yanlış türetilen kelimelerin türetilmesinde izlenen yolun başarısızlığında ısrar edilmemesi gerektiği de göz önüne serilmiştir.

Kelime türetme, bir dilin kelime dağarcığını zenginleştirmektir. Bu yüzden çok ciddi bir iş olan kelime türetmenin dilciler ve dilbilgisine hâkim şair ve yazarlar tarafından yapılması gerekir. Kelime türetenler dili geliştirme bilinciyle hareket etmeli, dili geliştireyim derken dilin kurallarını göz ardı ederek dile zarar veren kural dışılıklara sebep olunmamalıdır. Cumhuriyet döneminde yapılan dili sadeleştirme çalışmalarında bazen ölçü kaçmış, sadeleşme tasfiyecilik halini almıştır. Ayrıca bilimsel bir plan dâhilinde sadeleştirme yapılmadığı için herkes kendini bu alanda yetkili görmüş ve maalesef kelime türetilirken gösterilmesi gereken özen her zaman gösterilmemiş bazen dilimizin yapısı ve kuralları göz ardı edilmiştir. Yanlış türetilen, daha doğrusu dilimizin kurallarına dikkat edilmeden türetilen kelimelerin bir kısmı tutunmuştur. Ancak tutunan yanlış türetilmiş bu kelimeler dilin kurallarının sağlamaştırılıp öğretilmesine büyük darbe vurmuştur.

Türkçenin kurallarına uyulmadan türetilen kelimeler dile yarar sağlamaktan çok zarar vermektedir. Bu türden Türkçenin yapısına ve kurallarına dikkat edilmeden türetilmiş ve tutunmuş birçok kelime vardır. Bunlardan önemli bir kısmı tutunamayarak unutulmuş, bir kısmı da tutunarak dil hafızasında yerini almıştır.

Bir dilin gelişimi için yeni kelime türetmek ya da dile giren yabancı kelimelere karşılık bulmak elzemdir, yararlıdır ve yapılmalıdır. Ancak türetilen kelimenin dilin kurallarına göre türetilmesi de bir o kadar elzemdir, önemlidir ve gereklidir. Bu yüzden kelime türetmede kelimenin tutunması tek hedef ve başarı göstergesi olmamalı, aynı zamanda türetilen kelimenin dilin bütün kurallarına uygun olarak türetilmesine de dikkat edilmelidir. Türetilen kelimenin kökü veya gövdesi, türetmede kullanılacak ekler ve bu eklerin işlevi, ünlü ve ünsüz uyumlarına uygunluğu, Türkçenin yapısı ve kuralları göz önünde bulundurularak yeni kelimeler türetilmelidir. Türetilen kelimenin anlam bakımından karşıladığı kavramı çağrıştıran ve kapsayan bir özellikte olmasına da dikkat edilmelidir. Onun için kelime türetirken türetmede kullanılacak kök ve eklerin yapısı, kökeni, tarihi gelişimi, çağdaş lehçelerdeki durumu, işlevleri ve anlam özellikleri incelenmeli ve türetilmek istenen kelimeye uygunluğu araştırılmalıdır.

Bu çalışmadaki amaç, kelime türetirken izlenmesi gereken yöntemleri uygulamalı olarak göstermektir. Bugüne kadar kelime türetmede yapılan en önemli yanlış olarak görülen Türkçenin yapısı, kuralları, ünlü ve ünsüz uyumları, eklerin yapısı ve işlevlerine dikkat edilmeden yapılan yanlış kelime türetmelerine dikkat çekmektir. Bu çalışmada Tarihî ve Çağdaş Türk lehçelerinde – fazla işlek olmasa da- hep kullanılan ve kelime türetmeye çok elverişli olan, “arzu etmek, istemek” anlamındaki +sA- isimden fiil yapma eki kullanılarak yeni bir kelime önerisinde bulunulmuştur. Bunun için öncelikle“çay” kelimesinin kökeni ve dilimize girişi, +sA- ekinin yapısı ve kökeni, tarihî gelişimi ve Çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımı incelenmiş, daha sonra “çay” köküyle +sA- ekini kullanılarak çaysa-: “canı çay

istemek, çay içmeyi arzulamak” kelimesi türetilmiştir. Kelime türetmede dikkat edilmesi gereken hususlar, “çaysa-” kelimesini türetme önerisinde uygulamalı olarak gösterilmeye gayret edilmiştir. Ayrıca yeni kelime türetmeye ya da yabancı kelimelere karşılık bulmaya çok elverişli olan +sA- isimden fiil yapma ekine dikkat çekilmiştir. Böylece kelime türetirken dilimizin tarihî gelişimi, yapısı ve kurallarına uyulması gerektiği gösterilerek dilimize yeni bir kelime kazandırılmıştır.

2. Çay Kelimesi

Çay, işlenmiş yapraklarının kaynatılmasıyla veya haşlanmasıyla içecek elde edilen bir bitki türüdür. Çay çalısının bilimsel ismi Latince “*Camellia sinensis*”dir. Çay, çalının yapraklarının fermantasyonu, ısıtılması, kurutulması ve bazen diğer meyve veya bitkilerle karıştırılması sonucu elde edilir.

Çay kelimesinin kökeni, anavatanı Çin'e dayanır. Mandarin lehçesindeki “ç'a” ve Amoy lehçesindeki “t'e” çayın iki farklı söyleniş şeklidir. Batı dünyasında çay ismi için bu iki kelime de kullanılır. Mandarin lehçesindeki şekli ilk defa 1559'da Portekizli tüccarlar tarafından kullanılmıştır. Bu tüccarlar sayesinde Mandarin lehçesindeki “ç'a” Rusça'ya (*çai*), Farsça'ya (*ça*), Arapça'ya (*şay*), Hintçe (*çay*) ve Japonca (*cha*) ve dilimiz(*çay*)e girmiştir. Avrupa'da daha sonraları Hollandalı tüccarlar tarafından Amoy lehçesindeki “t'e” şekli yaygınlaştırılmıştır. Bu sayede çay, Batı dillerinde Amoy lehçesindeki “t'e” kelimesinden türeyip, İngilizce'ye (*tea*), Fransızca'ya (*the*), İspanyolca'ya (*te*), Almanca'ya (*tee*) yerleşmiştir.

Çayın tarihçesi hakkında farklı efsaneler olsa¹ da Avrupa'da çaydan ilk söz ediliş, Çin'den binlerce yıl sonra, 1559 yılında gerçekleşir. 1606 yılı ise çayın Avrupa ile tanıştığı yıl olarak tarihe geçer. 1635 yılından sonra, Hollanda ve Fransa, Avrupa'da çay tüketimine öncülük eden ülkeler olurlar. İlk demlik örneklerinin Çin'den Avrupa'ya ulaşması ise 1650 'li yıllarda gerçekleşir.

Çayı Amerika'ya ulaştıran ise Peter Stuyvesant 'tır. Bugün New York olarak anılan New Amsterdam'a yerleşen Hollandalı koloniler, Amerika'nın ilk çay tiryakileri olarak tarihe geçerler. Çaya bilimsel adının yani “*Camelia sinensis*”in verilmesi ise 1753 yılına rastlar. 1800'lü yıllarda, Avrupa ve Amerika'da yavaş yavaş çay endüstrisi boy göstermeye başlar. Üst sınıflara hitap eden pahalı bir içecek olmaktan uzaklaşarak gitgide herkes tarafından tüketilen bir içecek haline gelen çay, çeşitli yeniliklerle birlikte gelişmeye devam eder.

Türkiye'de yaygın olarak “çay” kelimesi, Doğu Karadeniz bölgesinden toplanan çay yapraklarından yapılan kırmızı renkteki içecek için kullanılır. Ülkemizde çay, sadece Gürcistan sınırından başlayan ve Fatsa'ya kadar uzanan alan içerisinde yetiştirilmektedir. 1900'lü yıllara kadar çayı tanımayan ve tam bir kahve tiryakisi olan ülkemizde bugün çay, sudan sonra en sık tüketilen içecek haline gelmiş durumdadır. [[http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_\(i%C3%A7ecek\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_(i%C3%A7ecek))] (E.T. 06.02.2012)] Kahvaltı kültürünün baş içeceği olan çay, ülkemizde hemen her yerde ve her kesimde günde birkaç defa içilir. Bu yüzden “çay” kelimesi dilimizde yaygın olarak kullanılan çok canlı bir kelimedir.

¹ Örneğin bir kaynağa göre, çayın ilk yudumlanması çok eskilere, M.Ö. 2737 yılına, Çin İmparatorluğu'na kadar dayanır. Efsaneye göre Çin'in ilk imparatorlarından Shen Yung, çay bitkisinin tesadüfen sıcak suya düşmesine şahit olur. İmparator, işte bu keşifle birlikte çayın büyümesine kapılır ve yine efsaneye göre yedi yıl boyunca o bölgede kalarak sürekli çay içer.

“Çay” kelimesi çayın anavatanı ya da dünyaya yayıldığı yer olan Çin’deki Mandarin lehçesindeki “ç’a” şeklinden dilimize girmiş ve “çay” şeklinde yerleşmiştir. Bugüne kadar bu kelimeye bir Türkçe karşılık türetilmemiş ya da türetilme gereği duyulmamıştır. “Çay” kelimesi tek heceden oluştuğu için telaffuzu kolay olmuş, tek ünlü taşıdığı için de ünlü uyumlarına uymaması söz konusu olmamıştır. Türkçedeki ünlü ve ünsüz uyumlarına aykırılık taşıması bu kelimenin kolayca yaygınlaşıp çok kullanılmasını sağlamıştır.

Kelime türetilirken türetmede kullanılacak kök ve eklerin Türkçe olması esas olmalıdır. Ancak kelime türetmede dilimize yerleşmiş, canlı, günlük hayatta yaygın kullanılan dilimize mal olmuş yabancı kökenli kelime köklerinden de yararlanılabilir. Geçmişte de kelime yapmak amacıyla bu türden dilimize yabancı dillerden girmiş kelimelerden yararlanılmıştır. Bu durumda kullanılacak eklerin Türkçe olması gerekir. Kitapçılık, kalemlik, milliyetçi vb.

Türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesinin kökü olan “çay” kelimesi tek heceli bir kelimedenden oluşmaktadır. Ayrıca türetme önerisinde bulunulan ve tek heceli bir kelimedenden oluşan “çaysa-” kelimesi “canı çay istemek, çay içmeyi arzulamak” gibi ancak bir cümleyle karşılanacak bir ifadeyi tek kelimeyle karşılayacaktır. Dolayısıyla türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesi, dil kullanıcıları için merakını kısa yoldan ifade etme olanağı sağlayacaktır. Türetilecek yeni kelimelerin kısa olması, mümkünse tek kelimedenden oluşması, kelimenin tutunması için kolaylık sağlar. Çünkü halk birkaç kelimeyle bir şeyi ifade etmek yerine tek kelimeyle ve mümkünse kısa bir kelimeyle ifade etmeyi tercih eder. Geçmişteki kelime türetme deneyiminde de bu açıkça görülmüştür.

3. +sA- Ekinin Yapısı ve Kökeni

Kaşgarlı Mahmud Divanü Lugat-it-Türk adlı eserinde +sA- ekinin asıl yapısını gösteren bilgilere yer vermiştir. Kâşgarlı Mahmud: “Arzu etmek” anlamının bu “+sa-” (سا, سه) edatından (ekinden) çıkarılması Türklerin “bir şey saydı” demek olan “sadi nengni” sözünden alınmıştır. Sanki isteyen, o işi kendi dilekleri arasında saymış da onu dilemiş, istemiş. Nitekim “er suwsadi” denir ki, “adam susadı” demektir ve su o adamın dilekleri arasında sayılmıştır, anlamındadır.” (C-I, 281-282) [Atalay, 2006] diyerek bu ekin “bir şeyi kendi istekleri, kendi dilekleri arasında saymak” anlamındaki “sa-” fiilinden geldiğini ifade etmektedir. Buna göre Kaşgarlı Mahmud’un yaşadığı XI. yüzyılda, “arzu etmek, istemek” anlamı veren +sA- isimden fiil yapma ekinin hangi fiilin kaynaşıp ekleşmesinden meydana geldiği henüz unutulmamıştır.

Kaşgarlı’nın bu açıklaması Türkçenin dilbilim ölçülerine ve tarihî gelişme seyrine uygun düşmektedir. Ayrıca anlam olarak da “bir şeyi dilemek, istemek, dilekleri arasında saymak, öyle kabullenmek” anlamındaki bir fiilin anlamından “arzu etmek istemek, dilemek” görevinde bir ekleşmeye geçişe uygundur. Buradan hareketle “arzu etmek, istemek” anlamı veren +sA- ekinin, bir şeyi dilekleri arasında saymak, istemek” anlamındaki “sa-” fiilinin ekleşmesinden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Kaşgarlı’nın isimlerle ilgili verdiği bilgi ve örneklerde Türkçenin yapısına ve tarihi gelişimine aykırı bir durum bulunmamaktadır. +sA- eki isimden fiil yapan bir ektir. İki üç harfli hatta daha fazla harfli isimlere gelerek onlardan fiil türetir. Eklendiği isimlere “arzu etmek, istemek” anlamı katar. Fakat Kaşgarlı’nın bu ekin aynı zamanda iki üç harfli - hatta daha fazla harfli- fiillere de geldiğini söylemesi Türkçenin yapısına uymamaktadır. Çünkü Türkçedeki yapım ekleri ya isim yapım eki ya da fiil yapım ekidir. Aynı yapım eki hem fiil hem isim türetmez. İsimden fiil türeten bir ekin aynı zamanda fiilden isim türetmesi mümkün olmadığına göre, Kaşgarlı’nın gösterdiği örneklerin önce birer isimleşme merhalesinden geçmiş olması gerekir.(Korkmaz, 1995:191)

Kaşgarlı'nın verdiği bilgilerde aslında burada görülen kural dışılığın cevabı da -açık olmasa da- vardır. Kaşgarlı, üçten fazla harfli fiillere bu ekin geldiğini örneklendirirken sonu /r/ ve /l/ harfiyle biten üçten fazla harfli fiillere +sA- ekinin doğrudan gelmediğini, bu tür kelimelerin +sA- ekini almadan önce bir -ğ/-g ekiyle isimleştikten sonra bu eki aldığını belirtmiştir. Burada verdiği örnekler dışında kitabının değişik yerlerinde verdiği bu türden örnekler de rastlanır: barıgsa-“varmak istemek” (< bar-ıg+sa-), keligse-“*gelmek istemek*” (< kel-ig+se-), acıgsa-“*ekşi istemek*” (< ac-ıg+sa-):er açığıadı “*adam ekşi istedi.*” (C.I. s. 302), tatıgsa-“*canı tatlı istemek*” (< tat-ıg+sa-) (C.I. s. 279), ölügse-“*ölmek istemek*” (< öl-üg+se-) (C.I. s. 303) [Atalay, 2006] gibi. Bu örneklerden yola çıkarak +sA- ekinin sadece isim kök ve gövdelerine gelen bir isimden fiil yapım eki olduğu anlaşılmaktadır.

Bu dönemde -ğ/-g fiilden isim yapım ekinin düşme sürecine girdiği fakat bütün fiil köklerinden aynı anda düşmediği, bunun bir süreç dâhilinde olduğu anlaşılmaktadır. Kaşgarlı'nın verdiği: Alıgsa- (< al-ıg+sa-) “*almak istemek*”; (C-I, 281); alsa-(<al+sa-) “*almak istemek*” (C-I, 278); ölügse-(<öl-üg+se-) “*ölmek istemek*” (C-I, 303); ölse-(<öl+se-) “*ölmek istemek*” (C-I, 278) [Atalay, 2006] örneklerinde görüldüğü gibi sonu /l/ ünsüzüyle biten aynı fiillerin bulunduğu örneklerde hem -ğ/-g ekinin kullanıldığı hem de -ğ/-g ekinin kullanımdan düştüğü örnekler mevcuttur. Bu örneklerden yola çıkarak, bu ekin, bu dönemde bazı fiillerden sonra artık kullanımdan düştüğü fakat sonu /r/ ve /l/ ünsüzü ile biten fiillerde düşme sürecine girdiği fakat bunun henüz tamamlanmadığı söylenebilir. Ayrıca sonu /t/ ile biten iki örnekte de -ğ/-g ekinin henüz düşmediği görülmektedir. : tatıgsa-(<tat-ıg+sa-) “*canı tatlı istemek*” (C-III, 332-333); satıgsa- (<sat-ıg+sa-) “*satmak istemek*” (C-III, 333) [Atalay, 2006]. Buradaki sat- fiilinde -ğ/-g eki hâlâ varlığını sürdürürken, satsa-(<sat+sa-) “*satmak istemek* ” (C-III, 284) [Atalay, 2006] örneğinde ise kullanımdan düşmüştür.

Yukarıdaki durumlar aslında fiil kök ve gövdelerinden sonra gelen onlardan fiil türeten +sA- ekinden önce bir -ğ/-g fiilden isim yapım ekinin bulunduğu, bu ekin eriyip kaybolmasından sonra +sA- ekinin doğrudan fiil kök ve gövdelerine geldiği anlaşılmaktadır. Fiil köklerinden düşen -ğ/-g ekinin henüz düştüğü ve varlığını hissettirmeye devam ettiği de bu tür fiil köklerinden sonra +sA- isimden fiil yapım ekinin getirilmesinden anlaşılmaktadır.

Yapım ekleri, isim veya fiil kök ve gövdelerine belli kurallar içinde getirilmelidir. Kelime türetmede en büyük görev eklere düştüğünden kelime türetilirken eklerin görevlerine yani ekin hangi tür kök veya gövdelerden hangi tür kelimeler türettiğine dikkat edilmelidir. Çaysa- kelimesini türetmek için kullanılan yapım eki, +sA- isimden fiil yapım ekidir. “Çay” kökü isim olduğu için isimden fiil yapım eki olan +sA- eki, yukarıda açıklandığı üzere bu kelimenin türetilmesi için işlev ve anlam bakımından uygun bir ektir. Türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” Türkçenin yapısına ve kurallarına uygun şekilde kurulmuştur.

+sA- eki, çok işlek olmasa da canlı bir ektir. Bu ekin canlı olması, aynı ekle yapılmış benzer örneklerin bulunması ve ekin görevinin açık olması türetilen kelimenin kolay tutunmasını sağlar. Bu ekle yapılmış aş+sa-, yağ+sa-, et+se-, balık+sa- gibi tarihî dönemlerde kullanılmış kelimelerin yanında hafif+se-, örnek+se-, umur+sa-, önem+se- gibi günlük yaşamımızda sıkça kullandığımız birçok kelime bulunmaktadır. Özellikle Türkçenin hemen her döneminde kullanılan su+sa- örneği mevcuttur.

4. +sA- Ekinin Tarihî Gelişimi

+sA- ekine Köktürk metinlerinde rastlanmıyor. Zeynep Korkmaz, Kaşgarlı Mahmud'un XI. Yüzyıl Türkçesinde kullanılan +sA- eki alan bir çok örnek vermesine, bu

ekin Moğolca ile de ortaklaşmasına ve Türk dilinin XI. Yüzyıldan sonraki kollarında da yer almasına bakarak, tabii olarak bu ekin Köktürkçede de varlığını kabul etmek gerektiğini söyler. (Korkmaz, 1995:191)

Eski Uygur Türkçesinde ise “*arzulama, istek duyma*” anlamı veren +sA- (+sa- /+sä-) eki çok fazla kullanılmamaktadır: (Deny, s.116-118) kaksäk (< kāk+sä-k) “*kindar, kinli*” (kāk “kin” –k fiilden isim yapma eki ile) (Gabain, 2007:50) Uygurca eserlerden Altun Yaruk’ta: “suvsamak <suw+sa-mak (Altun Yaruk, 102/15, 118/4, 609/19, 610/5, 610/23); suvsatmamak <suw+sa-t-ma-mak (Altun Yaruk, 220/22); eşidigsemek<eşid-ig+se-mek (Altun Yaruk, 250/11, 250/16); eşidigsemekke<eşid-ig+se-mek+ke (Altun Yaruk, 248/10, 250/8, 250/9) [Kaya, 1994] örnekleri yer alır. Uygurca dönemine ait eserlerden İyi ve Kötü Prens Hikâyesi’nde de +sA- eki ile ilgili: kirigsäyür<kir-ig+sä-y-ür (İyi ve Kötü Prens Hikâyesi XXI/8); yüksäk<yük+sä-k barıgsadınaz²<bar-ig+sa-dı-naz (İyi ve Kötü Prens Hikâyesi LXVIII/8)[Hamiton, 1998] örneklerine rastlanır.

+sA- eki Karahanlı döneminde işlek bir ektir. Bu ek isim kök ve gövdelerine gelerek “*arzu etmek, istemek*” anlamında fiiller türettir: Aşsa-(<aş+sa-) “*yemek yemek istemek*”; (C-I, 262); yağsa-(<yağ+sa-) “*canı yağ istemek*” (C-III, 306);bagsa-(<bagır+sa-) “*canı ciğer istemek*”(C-III, 332) ; balıksa-(<balık+sa-) “*canı balık yemek istemek*” (C-III, 334) ; egirse-(<egir+se-) “*ilaç kullanmak istemek*”(C-I, 302); erükse-(<erük+se-) “*canı erik istemek*”(C-I, 303); etse-(<et+se-) “*canı et istemek*” (C-I, 275); ewse-(<ew+se-) “*evi özlemek*” (C-I, 277); kurutsa-(<kurut+sa-) “*canı lor peyniri(çökelek) istemek*” (C-III, 332); açığsa-(<açığ+sa-) “*canı ekşi istemek*” (C-I, 302) [Atalay, 2006].

Bu dönemde fiil köklerinden sonra da +sA- ekinin kullanıldığı görülür. Ancak bu fiillerde yukarıda izah edildiği üzere +sA- ekinden önce fiilden isim yapım eki olan –ğ/-g ekinin bulunduğu ve bu ekin bu dönemde düştüğü sanılmaktadır. Divanü Lûgat-it-Türk’te hem –ğ/-g ekinin bulunduğu hem de düştüğü örneklerin bulunması, bu düşme olayının birden değil bir süreç şeklinde olduğunu göstermektedir. +sA ekinin doğrudan fiillere geldiğini gösteren örneklerden bazıları şunlardır: okıtsa-(<okıt+sa-) “*okutmak istemek*” (C-I, 302); öpse-(<öp+se-) “*öpmek istemek*” (C-I, 275); atsa-(<at+sa-) “*atmak istemek*” (C-I, 275); ötse-(<öt+se-) “*öte geçmek istemek*” (C-I, 276); itse-(<it+se-) “*itmek istemek*” (C-I, 276); aşsa-(<aş+sa-) “*aşmak istemek*” (C-I, 277) ; agsa-(<ag+sa-) “*ağmak istemek*” (C-I, 277); ewse-(<ew+se-) “*acele etmek istemek*” (C-I, 277) [Atalay, 2006] gibi.

Bu dönemde sonu /r/ ve /l/ ile biten fiillere +sA- eki getirilmeden önce fiilden isim yapım eki olan –ğ/-g ekinin hâlâ kullanıldığı görülmektedir. Bununla ilgili Divanü Lûgat-it-Türk’te bolca örnek vardır. /l/ harfiyle biten fiillere örnekler: Alıgsa- (< al-ig+sa-)“*almak istemek*” (C-I, 281); biligse-(< bil-ig+se-) “*bilgili olmak istedi*”(C-III, 334); kel-ig+se-(<keligse-) “*gelmek istemek*” (C-III, 335); ölügse-(<öl-üg+se-) “*ölmek istemek*” (C-I, 303); ulugsa-(<ul-ug+sa-) “*bir şeyin büyüğünü istemek*” (C-I, 302-303). /r/ harfiyle biten fiillere örnekler: barıgsa- (< bar-ig+sa-) “*varmak istemek, gitmek istemek*” (C-III, 333); berigse- (<ber-ig+se-) “*vermek istemek*” (C-III, 334); kirigse-(<kir-ig+se-) “*girmek istemek*” (C-III, 334); körügse- (< kör-üg+se-) “*görmek istemek*” (C-III, 334); turugsa- (< turug-sa-) “*durmak istemek*” (C-III, 333-334) [Atalay, 2006].

Ayrıca sonu /t/ ile biten bazı fiillere +sA- isimden fiil eki gelmeden –ğ/-g fiilden isim yapım ekinin düşmediği örnekler de mevcuttur: tatıgsa-(<tat-ig+sa-) “*canı tatlı istemek*” (C-III, 332-333); satıgsa- (<sat-ig+sa-) “*satmak istemek*”(C-III, 333) [Atalay, 2006].

² Hamilton, bu kelime ile ilgili: “Buradaki barıgsadınaz’daki ikinci şahıs çokluk ekinin, tıpkı LIX.5’teki eçināz ve LXIX.5’teki saqıñcınaz’da olduğu gibi –ñız/-ñiz yerine ñaz/ñāz biçiminde yazılmış olması dikkat çekmektedir.” notu düşmüştür.

Sonu /l/ ve /r/ ile biten bazı fiillerden sonra +sA- eki getirilirken hem -ğ/-g fiilden isim yapım ekinin kullanıldığı hem de kullanılmadığı örneklerin varlığı, +sA- ekinin doğrudan eklendiği fiillerden sonra bir -ğ/-g fiilden isim yapım ekinin bulunduğu ve eriyip kaybolmasından sonra bu durumun ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Harezmi Türkçesinde istek ifade eden fiiller türeteten +sA- ekinin kullanımı fazla yaygın değildir: kapsamış <kap+sa-mış (Kıyasü'l-Enbiya 69r3); suwsadım<suw+sa-dı-m (Kıyasü'l-Enbiya 69v10); suwsadılar<suw-sa-dı-lar (Kıyasü'l-Enbiya 229v17-232r 14); suwsasa<suw+sa-sa (Kıyasü'l-Enbiya 69r18); suwsalık< suw+sa+lık “susamış” (Kıyasü'l-Enbiya 248r7) [Ata, 1997: CII- 576]. suwsadı <suw+sa-dı (Nehcü'l-Ferâdis, 355-3); suwsaduk <suw+sa-du-k (Nehcü'l-Ferâdis, 44-1); suwsadılar <suw+sa-dı-lar (Nehcü'l-Ferâdis, 43-17, 44-1); suwsap tur- <suw+sa-p tur (Nehcü'l-Ferâdis, 148-14,17); suwsatıp <suw+sa-t-ıp (Nehcü'l-Ferâdis, 286-15); suwsalık kel- <suw+sa-lık kel- (Nehcü'l-Ferâdis, 62-9); suwsalık teg <suw+sa-lık teg (Nehcü'l-Ferâdis, 91-3); suwsalıkım <suw+sa-lık-ım (Nehcü'l-Ferâdis, 265-16) [Ata, 1998: CII- 384]. Örneklerde görüldüğü gibi Harezmi Türkçesinde +sA- eki kullanılmıştır. Ancak bu dönemde +sA- eki Karahanlı Türkçesi gibi işlek olmayıp sadece isim kök ve gövdelerine gelerek onlardan fiil türetmiştir.

Kıpçak Türkçesinde +sA- eki nadir olarak kullanılmıştır. Boyun+sa-(Kırım Bitigleri I.41) [Özyetgin, 1996:54] saw+sa-<suw+sa “susamak” (Kutb'un Hüsrev ü Şirini 1634); susa-<suw-sa-“susamak” (Kutb'un Hüsrev ü Şirini 4484) [Hacıeminoğlu, 2000:126].

Eski Anadolu Türkçesinde +sA- eki umumiyetle “arzu etmek, bir şeye ihtiyacı olmak, saymak” manası verir: “Sense-” <sen+se- (Mecmu'atü'n-Nezâir 258,5); “susa-” <su+sa- (Miftâhu'l-Cenne70a.7) [Gülsevin, 1997: 121] “susamışdur” <su+sa-mış-dur (Hüsrev ü Şirin 2282), “susadı” (<su+sa-dı (Şeyhi Divanı 155-12), , susadım (<su+sa-du-m) (Mevlid-Vesiletü'n-Necat 7/1-9), “görmüyelden yüzünü ben kim nigârüm sensedüm” <sen+se-dü-m (Hümmamî'nin Şiiri) Ayrıca ekin +mse- şekli de az da olsa kullanılmıştır. “benümsenme” <ben+üm+se-n-me (Vasiyeti Nûşirvan 305-2) [Timurtaş, 1994:114].

Çağataycada +sA- eki sadece susa-<su+sa- “susamak” (Seng.243a:22) örneğinde kullanılmıştır. [Eckmann, 2009:58].

Kelime türetirken türetilen kelime kullanılan kök ve eklerin tarihî gelişmesi dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde doğal gelişmeye uymayan yapay bir durum oluşur. Kelimeler dilin doğal gelişimine ters düşmeden ve dile aykırı yollarla değil dilin yapısına uygun yollarla yapılmalı ve kolay olmalıdır. Bu nedenle kelime türetme önerisinde bulunmadan önce türetmede kullanılacak olan +sA- ekinin tarihi gelişimi incelenmiştir. Görüldüğü üzere Eski Türkçeden günümüze kadar -Karahanlı Türkçesi dışındaki dönemlerde fazla işlek olmasa da- +sA- isimden fiil yapım eki hep varlığını sürdürmüş, canlı kalmayı başarmıştır.

5. Çağdaş Türk Lehçelerinde +sA- Eki

Türkiye Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, ad soylu sözcüklere gelerek onlardan istek bildiren fiiller türetir. Olma veya yapma ifade eden fiiller yapar. Önemse-, mühimse-, garipse- susa-, umursa-, duraksa-, hafifse- vb. örnekleri sayılı olan bu ekle istek, dilek ifade eden fiiller türetilir. Türetilen fiil, isim ve sıfat yapma ekleriyle bu anlamda çeşitli kavramları karşılayabilir. İstek kavramı bu isimlerde korunur. (Zülfikar, 1991:138)

Türkmen Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki bulunmamaktadır. Kişinin kendisini olduğundan farklı gösterdiğini bildiren fiiller türeten işlek bir ek olan +sIrA- eki (mılaayımsıra- “kendini mutlu göstermek” möönsüre- “hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmak”) isimlere gelerek bir şeye olan meyli, bir şeye duyulan arzuyu gösteren fiiller türetir: çaaysıra- “çay içmek istemek” çilimsire- “sigara içmek istemek” (Kara, 2007: 255) [Ercilasun, 2007] Gagavuzcada günümüzde +sA- isimden fiil yapma ekinin işleklik sahası fazla geniş değildir: Susa- “canı su istemek”, yalapsa- “parlamak”, etse- “et arzu etmek”, “kim toksamış varla çoktan” “varlığa kim doymuş” gibi sınırlı sayıda örnekler mevcuttur. (Özkan, 1996:110-111) Azeri Türkçesinde +sA-(+sı-) isimden fiil yapma eki pek işlek değildir: susa- , gäribsä- “garipsemek, kendini yalnız hissetmek”, tamahsı- “tamah etmek; bir şeyi elde etmek için heveslenmek”. (Kartallıoğlu-Yıldırım, 2007: 191) [Ercilasun, 2007]

Özbek Türkçesinde +sä- isimden fiil yapım eki, sınırlı sayıda örneği bulunan, işlek olmayan bir ektir: buruqsä- “koyu duman çıkarmak, tütme”, qomsa /qumsa- “özlemek, arzu etmek”, suvsa- “susamak”, väysä- “gevezelik etmek” (Öztürk, 2007: 306) [Ercilasun, 2007] Yeni Uygur Türkçesinde +sA-(+sa/+sä-) isimden fiil yapım eki, işlek olmayan bir ektir: ahsa- “aksamak”, däpsä- “çiğnemek” qapsa- “kuşatmak” (Yazıcı Ersoy, 2007: 375) [Ercilasun, 2007] Kazak Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, “isteme” ifade eden fiiller yapar: suwsa- “susamak, su içmek istemek”, ańsa- “özlemek, çok arzulamak” (Tamir, 2007: 448) [Ercilasun, 2007] Kırgızcada da +sA- isimden fiil yapım eki kullanılmamaktadır. Bunun yerine +sI-/+sU- isimden fiil yapım eki genellikle ünsüzle biten isimlere gelerek aşırı istek ve ihtiyaç bildiren geçişli ve geçişsiz fiiller yapar: Adamsı- “kendini insan görmek”, artıksı- kendini zayıf saymak”, cersi- “vatanını özlemek”, ersi- “bahadırılık taslamak”, menmensi- “övünmek”, konoksu- “misafirlik taslamak”, coonsu- “kendini pehivan saymak” özümsü- “özü gibi saymak, yakın görmek” (Kasapoğlu Çengel, 2007: 505) [Ercilasun, 2007]

Karakalpak Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, genellikle geçişsiz bazen de geçişli fiiller yapar. İçlerinde istek ifade edenler de vardır: “ańsa- “istemek, arzu etmek, ümitlenmek” (<ań: düşünce, sezgi, zekâ, akıl”, belse(n)- “bel bağlamak, ümitlenmek”, suwsa- “susamak”, tepse- “sık sık rahatsız etmek”, qaşsa- “ağrımak, sızlamak, ağlamak, kurumak” (Uygur, 2007: 566) [Ercilasun, 2007]. Nogay Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, isimlerden genellikle geçişsiz fiiller türetir: suwsa- “susamak”, yelimse- “tutkallı olmak” (Ergöneç Akbaba, 2007: 633) [Ercilasun, 2007]. Karaçay-Malkar Türkçesinde +sA- işlek olmayan bir isimden fiil yapım ekidir: kiyıkse- “yabanileşmek”, açuvsa- “kızmak, hiddetlenmek”, kömürse- “yanmak, dibi tutmak” (Tavkul, 2007: 901) [Ercilasun, 2007] Kumuk Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, işlek olmayan bir ektir. Suwsa- “susamak” (Pekacar, 2007: 973) [Ercilasun, 2007]. Altay Türkçesinde +zA- şeklinde olan +sA- isimden fiil yapım eki çok az kullanılır. Bu ekin kullanıldığı örneklerde genellikle ekin yalnızca tonlu ünsüzle başlayan varyantları mevcuttur. Buurza-“acımak, merhamete gelmek; canı sıkılmak, içi sıkılmak; özlemek” (buur: bağır, karaciğer, göğüs), küünze- “dilemek, arzu etmek, istemek” (küün: aşırı istek, arzu, heves), suuza-“susamak, canı su istemek” (suu:su) (Güner Dilek, 2007: 1032) [Ercilasun, 2007]. Hakas Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, “istemek” anlamına gelen fiiller türetir: kirekse- “ihtiyaç duymak” suhsa- “susamak” paarsa-/parsa-/marsa- “sevgi göstermek, okşamak” (Arıkoğlu, 2007: 1099) [Ercilasun, 2007]. Tuva Türkçesinde +sA- isimden fiil yapım eki, “istemek” anlamına gelen fiiller türeten işlek bir ektir. Fiillerden sonra -ık+sa-/-ik+se-, -k+sa-/-k+se- şekilleriyle kullanılan ek önce -(I)k- ekiyle isim yapılmakta, +sA- bu eklerden sonra isimden fiil yapım eki olarak görülmektedir. (I)k- ekiyle isimleşmiş şekiller bazen tek başlarına kullanılmazlar. Bu yüzden ek, bazı gramer kitaplarında -(I)ksA- fiilden fiil yapma eki olarak gösterilir: herekse- “ihtiyaç duymak” suksa- “susamak”, aaktalıksa- “nazlanmak”, arıkça- “hafif ağrı hissetmek”, “bilikse- “bilmek istemek” aşağıdaki örneklerde kelimelerin +sA- ekinden önceki gövdeleri tek başlarına kullanılmazlar: ajıldaksa-

“çalışmak istemek”, alıksa- “almak istemek”, aştaksa- “temizlemek istemek”, aştaksa- “yemek istemek”, baştaktanıksa- “şaka yapmak istemek”, bolçuksa- “birinin tarafını tutmak istemek”, çanıksa- “eve gitmek istemek”, çıkse- “yemek istemek” (Arıkoğlu, 2007: 1172) [Ercilasun, 2007]. Kazan Tatar Türkçesinde +sı-/+së- isimden fiil yapım eki, “isteme, eksikliği duyma, özleme gibi anlamlar taşıyan gövdeler türetirken bazı örneklerde sadece olma bildiren biçimde de karşımıza çıkmaktadır: cirsë- “memleketini özlemek”, yöreksë- “kendini iştiyaya kaptırmak”, küksë- “küf bağlamak”, kıbırsı- “kıpırdamak”, kaqsı- “güneşte kuruyup bozulmak”, üksë- “hıçkırık” bursı- “çürümek”, yarsı- “kudurmak, azmak” (Öner, 2007: 705) [Ercilasun, 2007].

Görüldüğü üzere +sA- isimden fiil yapım eki, Batı Türkçesinin çağdaş lehçelerinde çok işlek olmasa da isim kök ve gövdelerine gelerek onlardan fiil türeten canlı bir ektir. Yine Doğu Türkçesi çağdaş lehçelerinden tamamına yakınında işlek olmasa da canlı bir ek olarak kullanılmaktadır. +sA- ekinin günümüzde bu lehçelerde işlek olarak kullanılmamasında sesteşi olan –sA- şart ekiyle karıştırılmamak üzere dışlanması etkili olmuş olabilir. Ayrıca bu ekte bulunan istek ifadesinin, söz konusu lehçelerde isimlere “kel-” yardımcı fiilinin getirilmesiyle “su-sa-”~ “içkisi kel-” karşılandığı da dikkate alınmalıdır. (Öner, 1998: 62)

Türkmen Türkçesinde kullanılan “çaaysıra-” örneği, +sA- isimden fiil yapım ekinin işlevinde kullanılan ve +sA- eki gibi eklendiği isimlerden “bir şeyi isteme, arzu duyma” anlamında fiiller türeten +sIrA- isimden fiil yapım ekiyle yapılmıştır. Bu örnek her ne kadar +sA- isimden fiil yapım ekiyle yapılmamış olsa da “canı çay istemek, çay içmeyi arzulamak” anlamını tek kelimedeki vermesiyle türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesi için pratikte kullanılan bir örnek olması bakımından önemlidir.

6. Sonuç

Kelime dağarcığı bir dilin hazinesidir. Bir dilin söz varlığı ne kadar çok olursa o dil o derece zenginleşir. Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için kelime türetmeye çok elverişlidir. İsim ve fiil kök veya gövdeleri yapım ekleriyle genişletilebilir. Kelime isimken fiil; fiilken isim yapılabilir. Yapıda eklerle yapılan değişiklik, kelimenin anlamını ve görevlerini de değiştirir. Dilimize yabancı dillerden giren kelime ve terimlere bu yolla karşılık bulunabileceği gibi dilimizde var olan kelimelerden yeni kelimeler de türetilebilir. Her şeyin çok hızlı geliştiği ve değiştiği bir dönemde yaşıyoruz. Bu gelişme ve değişme sürecinde yeni kavramlara kendi dilimizden karşılıklar bulmak zorundayız. Bu karşılıklar, yeni kelimeler türetmemizle karşılanabilir. Ancak yalnız kelime türetmek yetmez, kelimeyi türetirken dilin yapısına ve kurallarına uygun kelime türetmek ayrıca türetilen kelimeyi kullanmak ve benimsetmek de gerekir.

Kelime türetmede kelimenin tutunması tek hedef ve başarı göstergesi olmamalı, aynı zamanda türetilen kelimenin dilin bütün kurallarına uygun olarak türetilmesine ve anlam olarak yeterli olmasına da dikkat edilmelidir. Tutunan yanlış türetilmiş kelimeler dilin kurallarının sağlaştırılması öğretmesine büyük darbe vuracağı için yeni kelime türetilirken ya da yabancı kelimelere karşılık bulunurken yanlış kelime türetilmemesine çok dikkat edilmelidir.

“Çay” kelimesi çayın anavatanı olan ya da dünyaya yayıldığı yer olan Çin’deki Mandarin lehçesindeki “ç’u” şeklinden dilimize girmiş ve “çay” şeklinde yerleşmiştir. “Çay” kelimesi tek heceden oluştuğu için telaffuzu kolay olmuş, tek ünlü taşıdığı için de ünlü

uyumlarına uymaması söz konusu olmamıştır. Belki de Türkçedeki ünlü ve ünsüz uyumlarına aykırılık taşımaması bu kelimenin kolayca yaygınlaşıp çok kullanılmasını sağlamıştır.

Türetme önerisinde bulunulan “çaysa-“ kelimesinin kökü olan “çay” kelimesi, tek ve kısa bir kelimededen oluşmaktadır. Ayrıca tek kelimededen oluşan “çaysa-” kelimesi “canı çay istemek, çay içmeyi arzulamak” gibi ancak bir cümleyle karşılanacak bir ifadeyi tek kelimeyle karşılayacaktır. Dolayısıyla türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesi, dil kullanıcıları için merakını kısa yoldan ifade etme olanağı sağlayacaktır.

Türkmen Türkçesinde kullanılan “çaaysıra-” örneği, +sA- isimden fiil yapım ekinin işlevinde kullanılan ve +sA- eki gibi eklendiği isimlerden “bir şeyi isteme, arzu duyma” anlamında fiiller türeten +sIrA- isimden fiil yapım ekiyle yapılmıştır. Bu örnek her ne kadar +sA- isimden fiil yapım ekiyle yapılmamış olsa da “canı çay istemek, çay içmeyi arzulamak” anlamını tek kelimedede vermesi bakımından türetme önerisinde bulunulan “çaysa-“ kelimesi için pratikte kullanılan bir örnek olması bakımından önemlidir.

“Çaysa-” kelimesini türetmek için kullanılan yapım eki +sA- isimden fiil yapma ekidir. Kelime türetme için kullanılan “çay” kökü isim olduğu için isimden fiil yapım eki olan +sA- yukarıda açıklandığı üzere bu kelimenin türetilmesi için işlev ve anlam bakımından uygun bir ektir. +sA- ekinin Türkiye Türkçesinde kullanılan canlı bir yapım eki olması, aynı ekle yapılmış benzer örneklerin bulunması ve ekin görevinin açık olması türetilen kelimenin kolay tutunmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu ekle yapılmış “aş+sa-”, yağ+sa-”, et+se-”, balık+sa-” gibi tarihî dönemlerde kullanılmış kelimeler ile “hafif+se-”, “örnek+se-”, “umur+sa-” “önem+se-” gibi günlük yaşamımızda çok kullandığımız birçok kelime bulunmasının yanında özellikle Türkçenin hemen her döneminde kullanılan “su+sa-” örneği mevcuttur.

Eski Türkçeden günümüze kadar -Karahanlı Türkçesi dışındaki dönemlerde fazla işlek olmasa da- +sA- isimden fiil yapma eki hep varlığını sürdürmüş, canlı kalmayı başarmıştır. +sA- isimden fiil yapma eki, Batı Türkçesinin çağdaş lehçelerinde çok işlek olmasa da isim kök ve gövdelerine gelerek onlardan fiil türeten canlı bir ektir. Yine Doğu Türkçesi çağdaş lehçelerinden tamamına yakınında işlek olmasa da canlı bir ek olarak kullanılmaktadır. +sA- ekinin günümüzde bu lehçelerde işlek olarak kullanılmamasında sesteşi olan -sA- şart ekiyle karıştırılmamak üzere dışlanması etkili olmuş olabilir. Ayrıca bu ekte bulunan istek ifadesinin, söz konusu lehçelerde isimlere “kel-” yardımcı fiilinin getirilmesiyle “su-sa-”~ “içkisi kel-” karşılandığını da dikkate alınmalıdır.

Türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesinin kökü olan “çay” kelimesi, canlı bir kök olup Türkiye Türkçesinde sıklıkla kullanılan bir köktür. Türetmede kullanılan yapım eki de bilinen ve isimden fiil türeten bir yapım ekidir. Dolayısıyla türetmede kullanılan kökün canlı, kullanılan yapım ekinin bilinen ve belli bir görevi taşıyan yapım eklerinden olması, türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesinin tutunmasını çok kolaylaştıracaktır.

“Çaysa-” (<çay+sa-) “çay içmeyi arzulamak, canı çay içmek istemek” kelimesi türetilirken örneksime yolu seçilmiştir. Örnek alınan kelime Türkçenin tarihi ve çağdaş lehçelerinin hemen hepsinde kullanılan “susa-” (<su+sa-) “suya ihtiyaç duymak, su içmek istemek, canı su içmeyi arzulamak” kelimesidir. Bu kelime kapsamlı bir kelimedir. Kuruluş bakımından Türkçenin yapısına, kurallarına ve tarihî gelişimine uygundur.

Örneksime yoluyla türetilen kelimelerde çok yakın ses ve söz benzerliği bulunmamalıdır. Soyut-somut, yazın-yazım, yayın-yayım gibi. İçerdiği sesler bakımından birbirine yakın olan bu tür kelimeler sık sık bir arada kullanıldıklarından bu tür kelimelerin özellikle öğretilmesi ve anlam farklarının belirlenmesinde güçlüklerle karşılaşmaktadır. “susa-”(<su+sa-) kelimesi ile türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” (<çay+sa-) kelimesi

arasında karışıklığa yol açabilecek çok yakın ses ve söz benzerliği bulunmamaktadır. Türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesine eklenen +sA- isimden fiil yapma ekinin çift şekilli (+sa-/+se-) olması ve kelime kökündeki ünlü ile ekin ünlüsünün aynı olması kelimenin ünlü uyumlarına kolayca uyumunu sağlamıştır. Kelimenin kökündeki ünlü ile ekteki ünlünün aynı olması türetme önerisinde bulunulan “çaysa-” kelimesine bir ahenk de kazandırmaktadır.

KAYNAKÇA

- AĞAKAY, M. Ali (1962) “Örneksene Üzerine” Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ekim 1962, C: XII, S: 133, Ankara s. 12-13.
- ARAT, R. Rahmeti (1955) “Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı”, (Nisan 1955, C: IV, S: 43, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi). Ankara, s. 396-401.
- ARGUNŞAH, Mustafa- Gülден SAĞOL YÜKSEKKAYA - Özcan TABAKLAR (2011) *Karahanlıca, Harezmce, Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- ATA, Aysu (1997) *Kıssasü'l- Enbiyâ I-II*, TDK Yayınları, Ankara.
- (1998) *Nehcü'l- Ferâdis I-II-III*, TDK Yayınları, Ankara.
- ATALAY, Besim (1999) *Divanü Lügati't-Türk Tercümesi I-II-III-IV*, TDK Yay., Ankara.
- (1941) *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*, TDK Yay., Ankara.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1941) “Türkçede Kelime Teşkili”, DB I, İstanbul.
- (2000) *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, 6.Baskı, Ankara.
- BURAN, Ahmet- Ercan ALKAYA (2009) *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, 6. Baskı, Ankara.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1973) “Türkçe Türetme Ekleri Üzerine Bir Çalışma”, HSBBD V, 1, 47-56. s.
- DEMİRCAN, Ömer (1977) *Türkiye Türkçesinde Kök- Ek Bileşmeleri*, TDK Yay., Ankara.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1962) *Türkçede Sözcük Yapma Yolları*, TDK Yay., Ankara.
- ECKMANN, Janos (2009) *Çağatayca El Kitabı*, (Çev. Günay Karaağaç), Kesit Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- ERASLAN, Kemal (2000) “-sar/-ser İsim-fiil Ekinin Yapısı ve Fonksiyonları”, Prof. Dr. Hasan Eren Armağanı, TDK Yay., Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2007) *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- (1995) “Kaşgarlı Mahmud'da -sa/-se- Eki”, Türk Dili, Dergisi, Sayı: 521 Ankara, s. 449-455.
- ERGİN, Muharrem (1993) *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, 20. Baskı, İstanbul.
- GABAİN, A. von (2007) *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev. Mehmet Akalın) TDK Yayınları, 5. Baskı, Ankara.
- GÜLSEVİN, Gürer (1997) *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara.

- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1997) *Harezmi Türkçesi ve Grameri*, Ankara.
- (2008) *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK Yay., 3. Baskı, Ankara.
- HATİPOĞLU, Vecihe (1974) *Türkçenin Ekleri*, TDK Yay., Ankara, 173 s.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1994) *Kıpçak Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ankara.
- KAYA, Ceval (1994) *Uygurca Altun Yaruk*, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (2003) *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara.
- (1995) "Köktürkçede İsimden Fiil Türeten Ekler ve Köken Yapıları üzerine", TDÜA I, TDK Yay., Ankara, s. 188-194.
- (2000) *Türkçe 'de Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, 4. Baskı, TDK Yay., Ankara, 92 s.
- KÖSEARİF, Fuat (1945) "Ekler ve Takılar", TDAY-B, Seri: III, Sayı: 4 -5, Kasım 1945, TDK Yay., Ankara, s. 343-352.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1960) "Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı Üzerine Bazı Notlar", TDED, İÜ Edebiyat Fak.Yay., İstanbul, C. 10, S. 1-2, s. 5.
- ÖNER, Mustafa (1998) *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Rıdvan (2010) *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- TAŞKIRAN, Celal (2001) "Türkçenin Ekleri", ÇTD, Dil Derneği Yay., Ankara, C.14, S. 163, s. 309.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1994) *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer - Metin - Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- ZÜLFİKAR, Hamza (1991) *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK Yay., Ankara.
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_\(i%C3%A7ecek\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_(i%C3%A7ecek)) (E.T. 06.02.2012)